

De Grond Onder Mijn Voeten

Een geschiedenis van de Veluwe in drie tijden

Hoofdstuk 1 — De IJzige Dageraad

ca. 150.000– 12.000jaargeleden

Ik sta op een heuvelrug. Dat is alles wat ik zeker weet.

De heuvel bestaat nog. Hij zal altijd bestaan — een rug van gestapeld zand en keileem, opgeworpen door krachten die zich niets aantrokken van wat er later op zou groeien of bouwen. Maar wat ik nu zie, heeft niets van wat hier ooit zal komen. Geen den. Geen struik. Geen vogel die roept.

Alleen wind.

Het is het Saalien, ergens tussen de 150.000 en 12.000 jaar geleden — de grens is vaag, want de tijd beweegt hier trager dan elders. De grond onder mijn voeten is keihard en bevroren. De vegetatie is geen bos, geen heide zoals ik die later zal kennen — het is een taai tapijt van grassen en mossen dat zich met lage koppigheid aan de bodem vastklampt. In de zomer, die fel en kort is, vecht elk plantje om elke zonnestraal. In de winter is de wereld wit, grijs en stil.

Dan beweegt er iets op de vlakte.

De Kanteling

Een kudde mammoeten trekt van oost naar west. Ik tel er zeven, maar de mist verzwelgt de rest. De grootste — een oude stier — ploegt met zijn naar binnen gekrulde slagstanden de sneeuw opzij om bij de bevroren wortels te komen. Zijn vacht is dik en vervilte, besmeurd met stof en ijs. Naast hem loopt een wolharige neushoorn, lager bij de grond, met brede lippen die perfect zijn voor het afgrazen van stugge vegetatie. Ze bewegen in een ritme dat al tienduizend jaar onveranderd is.

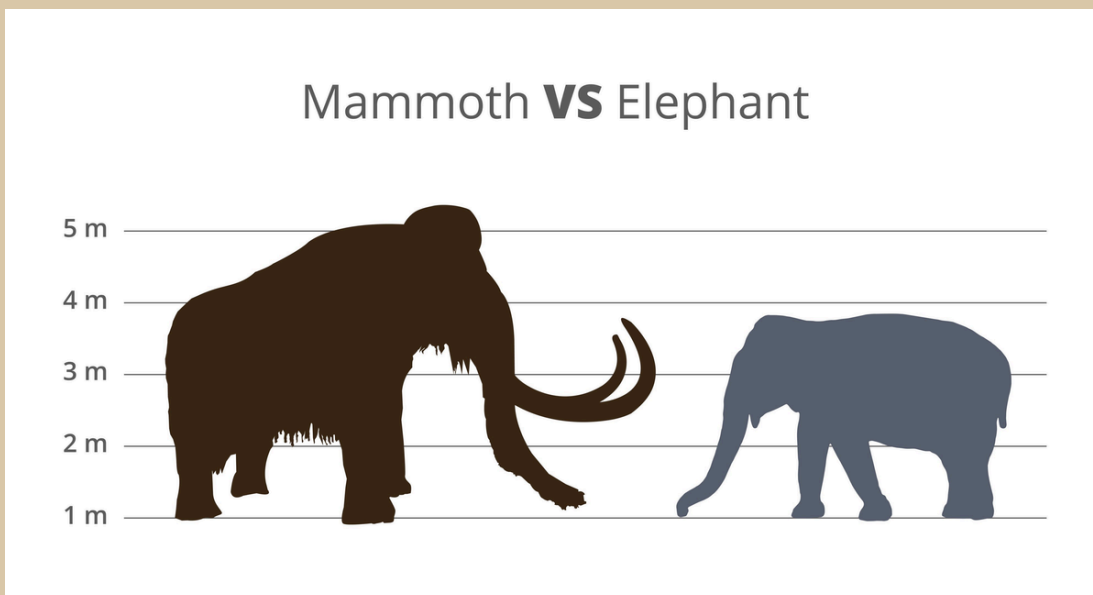
Het leven hier is niet wreed. Het is gewoon eerlijk. Alles is zichtbaar, alles is open, er is nergens een plek om je te verstoppen voor de consequenties van een slechte beslissing.

Aan de rand van mijn gezichtsveld: wolven. Ze wachten. Ze wachten altijd.

En dan, bijna onzichtbaar tussen de dieren door, kleine gestalten. Mensen. Ze dragen huiden en bewegen gebukt, alsof ze weten dat opvallen hier dodelijk is. Ze zijn geen bewoners van deze plek — ze zijn reizigers, onderdeel van het ecosysteem zoals de wolf en de mammoet dat zijn. Hun vuur, dat ik even later ruik voor ik het zie, is geen teken van welvaart. Het is gewoon noodzaak. Warmte. Leven.

Dan kantelt de wereld.

Het gaat niet snel — niets gaat hier snel — maar de gletsjers trekken zich terug en laten een landschap achter dat nog niet weet wat het moet worden. Toendra. Half ontdooid. De mammoeten zoeken voedsel dat er niet meer is in de hoeveelheden die ze nodig hebben. Het kost hun meer energie om te eten dan ze terugkrijgen. De wind raast nog steeds ongehinderd over de vlakte, maar nu is er iets veranderd in de balans. De grote dieren worden langzaam kleiner in het landschap — en dan verdwijnen ze.

De mensen passen aan. Ze hebben geen keuze. Ze volgen niet langer de kuddes over de open vlakte — want de kuddes zijn er niet meer. Ze beginnen te luisteren naar wat het landschap hun vertelt. En het landschap begint, heel langzaam, iets nieuws te fluisteren.

Groen.

Hoofdstuk 2 — De Terugkeer van het Groen

ca. 10.000– 5.000jaargeleden

Ik sta nog steeds op dezelfde heuvelrug. Maar ik herken haar nauwelijks.

Waar de wind vrij spel had, ruist nu een bladerdak. De eiken zijn jong maar al vol vertrouwen. Hazelaars duwen zich omhoog tussen de varens. De lucht ruikt niet langer schraal en droog — hij ruikt naar natte aarde, naar iets dat groeit en vergaat tegelijk, naar het rijke, donkere leven van een bosbodem die voor het eerst in duizenden jaren niet bevroren is.

Het bos maakt geluid. Dat is het eerste wat me opvalt. De stilte van de steppe is voorbij.

Een tak breekt. Ik draai me om.

Een edelhert staat op twintig meter afstand en kijkt me aan met die kalmte die grote dieren hebben als ze weten dat ze sterker zijn dan jij. Dan verdwijnt hij, geruisloos, het kreupelhout in. Verderop hoor ik zwijnen — het wroeten, het snuiven, de doffe klappen van snoeten in de bosgrond.

De mensen die hier nu leven, zijn anders dan hun voorouders op de steppe. Ze hoeven niet meer achter de kuddes aan te rennen over een open vlakte. Het bos geeft meer — noten, vruchten, vis uit de beekdalen, wild dat dichterbij is. Ze zijn nog steeds in beweging, semi-nomadisch, maar hun bewegingen zijn kleiner geworden. Ze kennen dit bos. Ze kennen de plekken waar edelherten drinken en waar zwijnen wroeten bij avond. Ze kiezen hun kampen niet willekeurig.

Ze zoeken water — de lage delen van de Veluwe waar het grondwater dicht aan de oppervlakte zit. Ze richten de opening van hun onderkomen naar het oosten, zodat de ochtendzon als eerste naar binnen valt. Ze bouwen aan de voet van een helling, met het land als rug in de wind.

Het zijn beslissingen die ik, als ik eerlijk ben, ook nog zou nemen.

De wolf is er ook nog. Hij jaagt op hetzelfde edelhert als de mensen. Soms zijn ze concurrenten. Soms volgen ze elkaars sporen. De grens tussen mens en dier is hier dunner dan ik gewend ben.

De jacht zelf is veranderd: geen collectieve drijfjacht meer over een open vlakte, maar sluipjacht. Geduld. Een pijl en boog in plaats van een groep mensen die een kudde drijft naar een ravijn. De vuurstenen gereedschappen worden fijner, de speren lichter. Aanpassen. Altijd aanpassen.

Ik blijf lang staan op die heuvelrug. Het bos ademt om me heen. Ergens in de verte roept een vogel die ik niet thuis kan brengen.

Het is goed hier.

Hoofdstuk 3 — De Herberg in de Wind

18^{eeuw}

Ik sta op dezelfde heuvelrug. En het bos is weg.

Dat verbaast me elke keer weer. Waar tienduizend jaar geleden eik en hazelaar stonden, strekt zich nu een eindeloze heidevlakte uit. Grijs-paars, open, zonder genade. Het zand stuift bij elke windvlaag op en bijt in mijn gezicht. Er is geen boom die me beschutting biedt, geen bladerdak om onder te schuilen. De Veluwe van de 18e eeuw is niet het bosrijke reservaat dat het later zal worden — dat bos is er nog niet. Het wordt pas in de 20e eeuw aangeplant, als de zandverstuivingen zo erg zijn geworden dat er ingegrepen moet worden.

Dit is een landschap dat de mens op de proef stelt.

In de verte hoor ik het eerst — een zwaar, ritmisch gekraak. Dan zie ik ze: Hessenwagens. Grote, logge karren op dikke houten wielen, getrokken door paarden die hun koppen hangen van vermoeidheid. De kooplieden uit het Duitse Hessen nemen deze route niet omdat ze hem mooi vinden. Ze nemen hem omdat de zandgronden van de Veluwe het hele jaar door begaanbaar zijn — droog, stevig, betrouwbaar — terwijl de kleigronden in het westen in de winter in modderpoelen veranderen. Dit is de enige logische weg. En op de enige logische weg, op het kruispunt waar de winden samenkomen, staat een gebouw.

Het is laag. Ruw. De buitenmuren zijn van onbewerkte planken die door jarenlange wind zijn gehavend en scheefgetrokken. Een reiziger die voor me aankomt, trekt de deur open en er komt een golf van turfvuur en paardenzweet naar buiten — en tegelijk vlucht de kou naar binnen. Hij kijkt om naar het gebouw, dan naar mij.

„Weet je waarom ze het zo noemen?” zegt hij. „Kijk naar die planken. Het is als een wambuis — zo’n oud stijf jasje — strak om het gebouw getrokken om de kou buiten te houden.”

DE EERSTE HERBERG, HET PLANKEN WAMBUIS, OP DE HOGE VELUWE, ONTSTAAN IN DE 18^e EEUW

Hij heeft gelijk. De naam is een kleine poëzie van overleving: een planken wambuis. Een beschermend jasje in een landschap dat geen genade kent.

Binnen zitten mannen met modder aan hun laarzen en uitputting in hun ogen. Ze praten niet veel. Ze eten. Ze drinken. Ze drogen hun kleren bij het vuur. Morgen gaan ze verder. Ze kennen de heide niet zoals de Mesolithische jager het bos kende — ze willen haar niet kennen. Ze willen er doorheen.

Ik denk aan de mensen die hier tienduizend jaar eerder liepen, die hun kamp op de heuvel bouwden met de opening naar het oosten. Die de wolf kenden bij naam, bijna. Die het landschap lazen als een tekst.

De kooplieden lezen het ook — maar anders. Voor hen is de Veluwe een obstakel dat overwonnen moet worden, geen thuis om in te leven. De herberg is het bewijs: je bouwt een schuilplaats als je de natuur niet vertrouwt.

Misschien is dat het verschil.

De deur gaat weer open. Wind. Zand. Een nieuwe reiziger.

De heuvelrug blijft staan.